

Wojciech Łysak

Uniwersytet Jagielloński

Rothbard Summer University, Gandawa, 17–21.09.2013 r.

We wrześniu 2013 r. w historycznej stolicy Flandrii, Gandawie, odbyła się konferencja *Rothbard Summer University*. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Instytut Muraya N. Rothbarda, powstały w 2007 r. w Antwerpii libertariański *think-tank*, którego działalność koncentruje się wokół dyscyplin istotnych dla swojego patrona, czyli przede wszystkim ekonomii, ale także filozofii politycznej oraz filozofii prawa. Miejsce konferencji stanowiła Liberaal Archief, instytucja gromadząca dokonania liberalnych ruchów działających na terenie Flandrii oraz popularyzująca dzieła myślicieli związanych z nurtem liberalnym. Wśród uczestników konferencji znalazło się wielu akademików, działaczy na rzecz ruchu wolnościowego oraz studentów, którzy stanowili największą część audytorium. Przeważająca część słuchaczy przyjechała do Gandawy z Europy Zachodniej, ale nie zabrakło również gości ze Stanów Zjednoczonych, Indii, Chile czy Brazylii. Konferencja trwała 5 dni, podczas których odbyło się ponad 20 wykładów. Tematyka prelekcji koncentrowała się wokół kwestii najważniejszych z perspektywy współczesnego libertarianizmu, takich jak wolny rynek, swoboda kształtowania własnego losu, przedsiębiorczość oraz ocena demokracji i działań sektora publicznego. W czasie konferencji głos zabrali m.in. dr Tom Palmer (Atlas Network, Cato Institute, USA), Lawrence Reed (prezes Foundation for Economic Education, USA), dr Adam Martin (King's College London), dr Tim Evans (Cobden Centre, Wielka Brytania), prof. Frank van Dun (Universiteit Gent), prof. Boudewijn Bouckaert (Universiteit Gent, Libera!), prof. Marc Cools (Universiteit Gent), dr Alexander Fink (Universität Leipzig), a także członkowie Rothbard Instituut, gospodarza wydarzenia.

Konferencję otworzył Lode Cossaer, prezes Rothbard Instituut oraz członek zarządu European Students for Liberty, europejskiej sekcji ogólnoswiatowej sieci studentów o wolnościowych poglądach. Po przywitaniu uczestników Coasser wygłosił referat zatytułowany *Knowledge and the Presumption of Liberty*, poświęcony problemowi niewiedzy. Przywołując poglądy Johna Locke'a, Adama Smitha i Friedricha Augusta von Hayeka, argumentował na rzecz tezy, że tylko dobrowolna wymiana, ograniczenie instytucji politycznych oraz praworządność są w stanie skutecznie stawić czoło fenomenowi niewiedzy. Zgodnie z przytoczoną przezeń tezą słabość systemów kolektywistycznych takich jak faszyzm, komunizm, internacjonalistyczny socjalizm i narodowy socjalizm polega na tym, iż nie są one w stanie zagospodarować rozproszonych wiedzy. Dlatego wolność

oparta na praworządności zawsze ma oczywistą przewagę nad różnorodnymi formami centralnego planowania.

Autorem kolejnego wystąpienia był Lawrence Reed, prezes Foundation for Economic Education, najstarszej amerykańskiej (rok założenia: 1946) organizacji zajmującej się popularyzacją wiedzy o ekonomii w duchu wolnorynkowym. Reed wygłosił tego dnia dwa wykłady: *Liberty and Character* i *Seven Principles of a Sound Public Policy*. Swój pierwszy referat prezes FEE rozpoczął od przytoczenia krótkich historii świadczących o tym, jak zdeterminowani mogą być ludzie walczący o wolność. Bohaterami tych opowieści byli działacze Solidarności, z którymi miał okazję spędzić dużo czasu w latach osiemdziesiątych (w 1986 r. został aresztowany na terytorium PRL). Polscy opozycjoniści są dla Reeda wzorem pomysłowości i odwagi w walce o wolny świat. Jednakże jego zdaniem odwaga jest tylko jedną spośród wielu cnót, jakie powinni posiadać wolni obywatele. Reed podkreślał wielokrotnie, że wolne społeczeństwo może zaistnieć tylko pośród ludzi o mocnym kręgosłupie moralnym, którzy do wolności dorośli. Realizacja ideału wolnego społeczeństwa wymaga, w jego opinii, także uczciwości, pokory, odpowiedzialności, samodzielności, samodyscypliny, optymizmu, przestrzegania zasad oraz zdolności myślenia w kategoriach długoterminowych. W przeciwnym wypadku filozofia wolności nie znajduje stosownego oparcia. Pożądane w libertariańskim społeczeństwie cnoty obywatelskie Reed zilustrował przykładami m.in. sir Nicolasa Wintona, brytyjskiego obrońcy praw człowieka, oraz Groovera Clevelanda, prezydenta Stanów Zjednoczonych, który wielokrotnie przeciwstawiał się interwencji państwa w gospodarce.

Następnego dnia miało miejsce wystąpienie dr. Tima Evansa. Evans jest absolwentem London School of Economics, ekonomistą i socjologiem związanym z Cobden Centre (UK), brytyjskim Instytutem Adama Smitha, a także członkiem Mont Pelerin Society. W czasie gandawskiej konferencji wygłosił dwa referaty zatytułowane *The Private Provision of Public Services: Thinking About a Real Market in Healthcare* i *The Private Provision of Public Goods: Past, Present and Future*. W pierwszym z nich poddał gruntownej krytyce państwowy system opieki zdrowotnej na przykładzie swojego rodzimego National Health Service (NHS). Brytyjski ekonomista zarzuca publicznemu finansowaniu służby zdrowia, że przyczynia się do spowolnienia innowacji w medycynie, wysokich cen usług medycznych, niskiej wydajności oraz, jego zdaniem, zbyt długiego, a zarazem zbyt kosztownego szkolenia lekarzy. Winnymi zaistniałego stanu rzeczy, w jego opinii, są lekarze, którzy zawiązali korporację (British Medical Association), mającą za zadanie ochronę ich pozycji na rynku. Wykorzystali w tym celu parasol przepisów. Evans uważa, że skłoniła ich do tego konkurencja ze strony farmaceutów, którzy w XIX w. nie tylko sprzedawali leki, ale również udzielali konsultacji medycznych. Podczas swojego drugiego wykładu brytyjski ekonomista i socjolog prezentował inne sektory publicznych usług, które w przeszłości świadczone były przez podmioty prywatne. Tak było w Wielkiej Brytanii m.in. w przypadku policji i wodociągów. Evans podniósł mało popularny w libertariańskich środowiskach zarzut, że za ograniczaniem wolności na rynku często stoją sami przedsiębiorcy, w których interesie leży stworzenie jak najwyższych barier wejścia. Dotyczy to dużych podmiotów, które w ten sposób bronią się przed mniejszymi, często tańszymi konkurentami. Niemniej jednak, jego zdaniem, nacjonalizacja czy nadmierne obwarowanie regulacjami niektórych sektorów gospodarki skutkuje obniżeniem wydajności i wzrostem cen. Przykład, który w tym kontekście podał, dotyczył londyńskiej policji. Według przytoczonych danych od momentu jej nacjonalizacji w 1839 r. podniósł się poziom przestępczości, a wykrywalność przestępstw spadła przy jednoczesnym

wzroście kosztów utrzymania posterunków policyjnych. Evans wyraził jednak nadzieję, że możliwe jest odwrócenie trendu angażowania się państwa w kolejne obszary życia społecznego i gospodarczego. Coraz więcej Brytyjczyków rezygnuje z usług NHS, czemu towarzyszy wzrost liczby prywatnych szpitali i podmiotów oferujących prywatne ubezpieczenia zdrowotne. Ostatnio jedna z brytyjskich firm wyraziła chęć odkupienia od państwa całej sieci miejscowych dróg.

Trzeci dzień konferencji należał do najbardziej oczekiwanego przez większość uczestników prelegenta – dr. Toma Palmera. Palmer pracuje w Atlas Economic Research Foundation (USA), największej libertariańskiej fundacji na świecie. Rozprawę doktorską obronił na Uniwersytecie Oksfordzkim. Podczas konferencji w Gandawie wygłosił dwa referaty: *The State and Legal Order*, *Legal Order without the State* i *The Historical and Logical Foundations of Rights in Morality*. Pierwszy wykład Palmera dotyczył możliwości prywatyzacji zadań tradycyjnie kojarzonych z sektorem publicznym. Jego zdaniem prawo i porządek mogą istnieć bez udziału państwa. W uzasadnieniu tej kontrowersyjnej tezy Palmer posłużył się historycznymi przykładami średniowiecznej Islandii i Irlandii oraz dziewiętnastowiecznych kolonii górniczych w Nevadzie. Również dzisiaj, jak zauważył, istnieją pewne formy gwarantowania porządku publicznego przez osoby prywatne. W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje chociażby instytucja płatnych poręczycieli w sprawach karnych (*bail bondsmen*), długi są ściągane przez prywatne firmy windykacyjne, oskarżeni bywają doprowadzani do sądu przez łowców nagród będących również osobami prywatnymi, a pracowników firm ochroniarskich jest dwukrotnie więcej niż policjantów. Oprócz tego istnieje wiele zasad i regulacji, które mimo iż nie zostały nigdy skodyfikowane, są przestrzegane przez społeczeństwo. Drugi argument na rzecz świadczenia usług związanych z tworzeniem i wykonywaniem prawa przez podmioty prywatne ma charakter ekonomiczny. Państwo w wielu dziedzinach jest monopolistą. Monopoliści natomiast nie mają żadnych powodów, aby podnosić jakość swoich usług. Nie interesuje ich również, w jaki sposób mogą obniżyć koszty własnego funkcjonowania ani jak poprawić własną wydajność. Dlaczego w takim razie legislatury mające monopol na stanowienie prawa miałyby dbać o jakość swojego „produktu”? Po trzecie, państwo wykazuje, jego zdaniem, nadmierną aktywność w zakresie penalizacji swoich obywateli. Państwowe ustawodawstwa mają tendencję do tworzenia przestępstw bez ofiar, których substytutem staje się abstrakcyjna idea porządku publicznego. Koszty tej wiktymizacji w postaci wydatków na sądy i organy ścigania pokrywane są ze środków publicznych, a te pochodzą przecież od obywateli. Ostatnim argumentem Palmera przeciwko państwowemu monopolowi w zakresie stanowienia prawa jest możliwość wtórnego legitymizowania przez państwo wszystkich swoich działań, takich jak wojny, podatki czy nawet ludobójstwo. Wykład zakończył cytatem z raportu amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości, w którym śmiertelne ofiary policyjnych akcji (jest ich średnio około 400 rocznie) nazywa się „słusznie zabitymi zbrodniarzami” (*justifiably killed felons*).

W trakcie obrad *Rothbard Summer University* głos zabrał także prof. Frank van Dun, najbardziej znany zwolennik prawa naturalnego w krajach niderlandzkojęzycznych. Wygłosił dwa wykłady: *Law as Order: Conviviality, Community and Society* i *Personal Freedom, Corporate Liberties*, w których przytoczył prawnonaturalne argumenty za libertarianizmem. Prof. Boudewijn Bouckaert, dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Gandawskiego, przemawiając z perspektywy czynnego polityka, lobbyisty i znawcy *law and economics*, przedstawił wyzwania, jakie czekają libertarian w XXI w. Prof. Marc

Cools, kryminolog z Uniwersytetu Gandawskiego, zaprezentował zalety powierzenia bezpieczeństwa publicznego firmom prywatnym. Dr Adam Martin w trakcie wykładów *Entrepreneurship and the Market Process* i *Public Choice: Politics as Exchange* podkreślił doniosłość ekonomii politycznej i przedstawił powody, dla których idee wolności nie zawsze mogą zostać zrealizowane w demokratycznym porządku prawnym, a dr Alexander Fink scharakteryzował policentryczny system sprawowania rządów na podstawie historycznych przykładów miast hanzeatyckich. Pomędzy wymienionymi prelegentami referaty wygłosili członkowie Rothbard Instituut, a ich tematyka dotyczyła przede wszystkim aktywizmu libertarian.

Pięciodniowa konferencja *Rothbard Summer University* w Gandawie była doskonałą okazją do zapoznania się ideami libertariańskimi, które nie są ani powszechnie znane, ani obecne w życiu publicznym. Ten bogaty blok poglądów, jeśli jest poznany jedynie w sposób powierzchowny, często budzi lęk, a nawet agresję. Jednak głębsze wniknięcie w doktrynę i zrozumienie jej założeń niweluje większość negatywnych reakcji. Libertariańskie idee rzucają nowe światło na współczesne problemy, a także podpowiadają sposoby pokonania rozmaitych przeszkód. Mimo że nie jest to koncepcja nowa, niemniej ciągle wzbudza zainteresowanie i zachowuje świeżość. Liczba jej zwolenników stale wzrasta, o czym świadczy chociażby niesłabnąca ekspansja sieci Students for Liberty. Organizacja w ciągu pięciu lat swojego działania połączyła ponad 700 mniejszych organizacji studenckich o profilu wolnościowym, swoim zasięgiem objęła 46 krajów, a w organizowanych przezeń konferencjach udział biorą dziesiątki, a nawet setki studentów z całego świata.